

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ: НОВА РЕШЕЊА

Мр Слађана Јовановић
Правни факултет Универзитета Унион у Београду

Сажетак: Рад је посвећен новим решењима у области кривичноправне заштите од насиља у породици и њиховом односу са породичноправним концептом заштите. Полазиште у овој анализи представља сама инкриминација насиља у породици из чл. 194. КЗ РС, а основно питање је да ли нови концепт отклања основне проблеме и недостатке старог и то првенствено оне који су уочени у процесу његове имплементације (ко се има сматрати чланом породице, да ли је за постојање дела потребан континуитет у вршењу насиља). Незаобилазно је било дотаћи и решења која се тичу насиља у породици садржана у Породичном закону и њихову рефлексију на кривичноправна решења, нарочито са аспекта остваривања кохерентне и ефикасне правне заштите од насиља у породици. Тако је у раду разматрана и комплементарност постојећих система заштите и потреба њиховог евалуирања и усавршавања, при чему су консултовани и узорци из упоредног права. Замерено је ад хоц изградњи поједних сегмената правне заштите од насиља у породици, посебно некритичком преузимању страних модела. Као најбољи пут у креирању ефикасне заштите од насиља у породици сугерисана је израда посебне националне стратегије која би креирала мултидисциплинарно решавање овог проблема на различитим нивоима, инсистирајући на усклађивању свих облика (првенствено) превентивне и репресивне реакције.

Кључне речи: *насиље у породици, кривичној правна заштити, породичној правна заштити, стипендија заштите од насиља у породици.*

УВОД

Насиље у породици као специфичан, комплексан, а веома распрострањен облик насиља захтева и специфичан, добро промишљен одговор државе у процесу његовог сузбијања и спречавања. Реч је о појави која је дубоко укореењена у друштвеној организацији са патријархалним наслеђем и теретом различитих облика дискриминаторне политике и/или праксе (посебно по основу пола и година старости). У таквом друштвеном миљеу насиље у породици се тешко препознаје као проблем уопште или као проблем чије димензије и опасност захтевају државну интервенцију.

У нашим условима су изложеност различитим манифестацијама »културе насиља«, изолација, материјално, али и морално осиромашење друштва и процеси ретрадиционализације дали велики допринос учвршћивању насиља као понашајног обрасца и подизању прага толеранције када је оно у питању. Шта тек рећи за насиље у породици чијем интензивирању овакви услови нарочито погодују истовремено га елиминисујући са листе важних друштвених проблема који захтевају државну интервенцију. Уочавање његове присутности и опасности и изналажење адекватног друштвеног одговора ометају укореењене предрасуде и ставови о породици као светињи и насиљу у њој као мање важном и пре свега, приватном, породичном проблему. Ту су и типичне предрасуде са дискриминаторном основом везане за улоге мушкарца и жене у породици, па у вези са тим и насиљем у њој којима не одолевају ни представници државних институција које се позивају у заштиту. Тако је мушкарац хранилац и глава породице (што га традиционално ескулпира или оправдава у употреби насиља у истој), жена као мајка, неговатељица и стуб породице, одговорна за њено одржање (па се често подразумева да нешто, макар то било и насиље, треба да отрпи зарад своје друштвено наметнуте мисије).

Ипак, истраживања насиља у породици која су указивала на његову распрострањеност и опасност, као и неадекватност постојеће заштите¹ и захтеви

¹ Николић – Ристановић, В., *Од жртве до затворенице: насиље у породици и криминализираној жени*, Виктимолошко друштво Србије, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2000. Лукић, М., Јовановић, С., *Друго је породица: насиље у породици – насиље у присусићу власици*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2001; Николић – Ристановић, В., *Породично насиље у Србији*, Виктимолошко друштво Србије, Прометеј, Београд, 2002.

организација које се баве заштитом људских права, првенствено жена и деце, учинили су да држава окрене и овом проблему. Први корак је учињен на правном нивоу који се сматра последњим средством у остваривању заштите најважнијих правних добара – кривичноправном нивоу.

Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије² је у марту 2002. године донео нову инкриминацију (чл. 118а КЗС) која је означила промену односа државе према насиљу у породици и признање да постојећа кривичноправна заштита у овом случају није била адекватна. Следећи корак је учињен у материји породичног права и то пре нешто више од годину дана: у фебруару 2005. године је усвојен Породични закон³ који предвиђа (грађанскоправну) заштиту од насиља у породици, а примењује се од 1. јула исте године. Нови Кривични законик⁴, који је на снази од 1. јануара 2006. године донео је измене у самој инкриминацији, али и неке новине које су од значаја за њено тумачење и примену. Поставља се питање како функционишу поменути системи заштите, да ли се допуњују и да ли су на трагу једног целовитог и функционалног система правне заштите од насиља у породици какав препоручују Уједињене нације⁵ или модели других земаља који су се добро показали у пракси⁶. Овај рад је управо покушај да се оцртају нормативни оквири постојећих система, основни проблеми њихове практичне примене и могућа решења.

ИНКРИМИНАЦИЈА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ: НАПРЕДАК У КРИВИЧНОПРАВНОЈ ЗАШТИТИ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

До 2002. године (9. марта) када је на снагу ступио Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије од насиља у породици се могло заштити неком од постојећих инкриминација са елементом насиља, односно силе или претње (телесне повреде, чл. 53 и 54; угрожавање сигурности, чл. 67, угрожавање опасним оруђем при тучи или свађи, чл. 56 КЗС и сл.)⁷. Реч је о инкриминацијама »општег карактера« које ни у једном облику као

² »Закон о изменама и допунама Кривичног закона РС«, *Службени гласник РС*, бр. 10/02.

³ »Породични закон«, *Службени гласник РС*, бр. 18/05.

⁴ »Кривични законик«, *Службени гласник РС*, бр. 85/05.

⁵ United Nations Centre for Social Development and Humanitarian Affairs, *Strategies for Confronting Domestic Violence*, New York, 1993.

⁶ Dearing, A., »Аустријски закон о заштити од насиља у породици«, у: *Темид*, бр. 3, 2002, стр. 15-25.

⁷ Јовановић, С., Лукић, М., »Кривична дела насиља у породици«, у: Радовановић, Д. (ур.) *Деликтни насиља: кривичноправни и криминолошки аспекти*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002, стр. 139-158.

обележје дела не познају лични однос учиниоца односно пасивног субјекта релевантног за насиље у породици (сродство или други однос који би упућивао на то да је реч о породици). Као пример инкриминације са елементима насиља (сексуалног) која грубо игнорише заштиту у одређеној породичној релацији, тачније брачној релацији, треба навести и (сада промењену) инкриминацију силовања код које је пасивни субјект могло бити само »женско лице са којим учинилац не живи у брачној заједници«. Она је одлична илустрација за однос државе према насиљу у породици и његову оптерећеност предрасудама и патријархалним наслеђем испољену на самом легислативном нивоу, као што и њена промена у смислу пружања заштите од силовања у браку указује на позитивну промену у том односу⁸.

Примена поменутих инкриминација у остваривању заштите од насиља у породици се показала неадекватном из више разлога. За поједина дела насиља се гони по приватној тужби (обичне лаке телесне повреде, чл. 54. ст. 1. КЗС или угрожавање сигурности, чл. 67. ст. 1 КЗС)⁹ што поставља бројне препреке пред жртву насиља у породици као приватног тужиоца почев од одлучивања на тај корак (за шта је често потребно и одупирање страху од понављања насиља или освете, осећања кривице због тражења заштите на тај начин или осећања срамоте због изношења породичних ствари у јавност), па до успешног истрајавања до краја поступка што подразумева поред борбе са наведеним осећањима и значајне материјалне и временске ресурсе којима жртва насиља најчешће не располаже. Када би се органи кривичног гоњења и суда ангажовали, то су чинили невољно, третирајући случајеве насиља у породици другачије од случајева насиља ван породице у смислу умањивања њиховог значаја, а често и преузимајући на себе улогу породичног саветника с циљем очувања породице.

Тако су сродство или партнерски однос биле управо околности које су полицију одвраћале од писања кривичне пријаве, тужилаштво наводило да одустане од гоњења, нарочито ако оштећена страна замоли да се поступак не води или промени свој исказ у току поступка, док је суд ове околности третирао као олакшавајуће (као и околност да »окривљени издржава оштећену« или да је »једини хранилац породице«)¹⁰. И жртве насиља у породици су биле огорчене

⁸ О промени односа државе према родно заснованом насиљу: Јовановић, С., Лукић, М., »Стратешке промене кривичног законодавства у области насиља: родни аспект«, у: Радовановић, Д. (ур.) *Сипрајтејија државној реаговања йројив криминала*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2003, стр. 331-344

⁹ Кривични закон Републике Србије, Службени гласник СРС, бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90 и Службени гласник РС, бр. 16/90, 49/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002, 39/2003

¹⁰ Реч је о истраживању које се оснива на анализи свих правноснажно окончаних поступака за неко од кривичних дела насиља у породици и ван ње (лаке и тешке телесне повреде,

због неадекватног поступања и предрасуда које поменути државни органи имају према насиљу у породици, као и због сопственог осећања незаштићености и неповерења у државне институције којима су се обраћале за помоћ¹¹

Нова инкриминација, *насиље у породици* (чл. 118а КЗС)¹², послала је поруку потенцијалним насилницима да је насиље у породици кривично дело и то оно за чије је сузбијање држава посебно заинтересована. За ово дело се гони по службеној дужности (чиме се неутралишу проблеми везани за гоњење по приватној тужби и одговорност пребацује на државу, односно јавног тужиоца), а судећи по прописаним казнама поједини облици насиља у породици су апстрактно друштвено опаснији од дела са елементима насиља која улазе у његову правну конструкцију (лаке, тешке телесне повреде, угрожавање сигурности, угрожавање опасним оруђем при тучи или свађи). Ова инкриминација захтева и од државних органа посебно ангажовање како по питању пријављивања дела¹³ тако и по питању кривичног гоњења.

Ипак, убрзо после почетка примене инкриминације уочили су се први проблеми у пракси који јасно указују на тешко одрицање од већ уходаних образаца у реговању на насиље у породици који му одричу значај и доводе у питање смисао инкриминације. Тако, тужилаштво за постојање основног облика насиља у породици захтева постојање континуитета у насиљу (што про-

угрожавање сигурности, угрожавање оружјем или опасним оруђем при тучи или свађи) за период 1995 – 1998. на подручју свих београдских општинских судова, вођењу интервјуа са представницима полиције, тужилаштва, суда и адвокатуре, интервјуима са жртвама насиља у породици и праћењу неколико судских поступака за тежа дела насиља у породици: Лукић, М., Јовановић, С., *Друго је породица: насиље у породици – насиље у присусству власи*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2001.

¹¹ О искуствима жртава насиља у породици у вези са пружањем помоћи и заштите: Лукић, М., Јовановић, С., оп. цит., стр. 121-152, Топић, С., »Насиље у породици и друштвена реакција«, у: Николић-Ристановић, В. (ур.), *Породично насиље у Србији*, Виктимолошко друштво Србије, Прометеј, Београд, 2002, стр. 91-105, Николић-Ристановић, В., *Од жртве до заштите: насиље у породици и криминалитет жене*, Виктимолошко друштво Србије, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2000.

¹²1) Ко употребом силе или озбиљном претњом да ће напасти на живот или тело повређује или угрожава телесни или душевни интегритет члана породице казниће се новчаном казном или затвором до три године.

2) Ако је при извршењу дела из става 1. овог члана коришћено оружје, опасно оруђе или средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година.

3) Ако је услед дела из ст. 1. и 2. овог члана наступила тешка телесна повреда или трајно и тешко нарушавање здравља члана породице или је дело извршено према малолетнику, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.

4) Ако је услед дела из ст. 1. и 2. овог члана наступила смрт члана породице, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година. (»Закон о изменама и допунама КЗ«, *Службени гласник РС*, бр. 10/2002)

¹³Државни органи, органи територијалне аутономије и локалне самоуправе, јавна предузећа и установе дужни да пријаве дело за које се гони по службеној дужности а за које су сазнали или су обавештени на други начин (чл. 222 ст. 1 ЗКП).

излази из језичког тумачења глаголског облика којим је представљена радња извршења, а који подразумева трајање радње – »повређује или угрожава«¹⁴) што је и разумљиво. Међутим, проблематичан је начин на који се континуитет утврђује, а чиме се отежава примена ове инкриминације и доводи у питање њен смисао. Реч је о инсистирању на утврђеној деликтној одговорности (прекршајној или кривичној) за раније чињене акте насиља (прекршаје против јавног реда и мира као што су свађа и туча или кривична дела телесних повреда, угрожавања сигурности, насилничког понашања и сл.). На овај начин се заправо утврђује склоност ка насилничком понашању и његова озбиљност што, са друге страна подразумева раније тражење (и добијање) помоћи, а то нас опет враћа на почетак приче о тешкоћама у тражењу и остваривању заштите. Други начини утврђивања постојања континуитета насиља (изјаве сведока, извештаји центра за социјални рад или других установа) нису посебно и озбиљно разматрани, судећи по досадашњој пракси органа кривичног гоњења. О оваквом поступању говоре резултати истраживања полицијске, тужилачке и судске праксе у примени инкриминације чл. 118а¹⁵. Приметна је и стара пракса ослањања на исказ оштећене стране и њену одлучност да истраје у поступку, као и одустајање од гоњења када оштећена страна измени свој исказ, одбије сарадњу или чак замоли за одустанак.

Подаци поменутог истраживања указују и на проблем у идентификовању члана породице као учиниоца, односно пасивног субјекта кривичног дела. Уочава се примена разлитичитих критеријума у идентификовању члана породице, при чему долази до изражаја лични став лица које у конкретном случају поступа, а не уједначен став полиције и правосудних институција¹⁶. Заштита по чл. 118а КЗС ускраћује се брачним партнерима, ако не живе заједно, бившим брачним партнерима и када живе заједно (иако фактички, а још мање формални прекид заједнице не мора значити и престанак насиља¹⁷), ванбрачним партнерима врло често и када живе заједно, а незаштићени су и чланови

¹⁴До истог закључка се долази и поређењем са одређењем радњи извршења кривичних дела из чл. 54 ст. 1 и 67. КЗС које улазе у конструкцију основног облика насиља у породици: »повреди«,односно »угрози«.

¹⁵Истраживањем је обухваћен период од 9. марта 2002. године када је Закон о изменама и допунама КЗ РС ступио на снагу до 30. децембра 2003. Укупно је прегледано 620 предмета (полицијских, тужилачких, судских) оформљених приликом процесирања дела са елементима насиља према члановима породице (насиље у породици, али и убиства, телесне повреде, угрожавање сигурности, угрожавање опасним оруђем при тучи или свађи). Вођени су и интервјуи са представницима поменутих државних органа. Истраживање је спроведено у Београду, Новом Саду, Суботици, Нишу и Лесковцу. Видети у: Константиновић-Вилић, С., Петрушић, Н., *Кривично дело насиља у породици: њавна ѡракса у Републици Србији*, Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију, Ниш, 2004.

¹⁶Константиновић-Вилић, С., Петрушић, Н., оп. цит., стр. 164.

¹⁷Према подацима већ помињаног истраживања (Лукић, М., Јовановић, С., *Друго је породица*, стр. 51) у 44,5% случајева жртве партнерског насиља нису живееле у заједници са насилником.

шире породице. Оваква пракса указује на наклоност »традиционалној«, брачној породици и то у ужем саставу: родитељи и деца што је у раскораку са друштвеном стварношћу и смислом инкриминације.

НОВА РЕШЕЊА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ СРБИЈЕ: КОРАК НАПРЕД?

Нови Кривични законик је представљен као значајан корак у реформи кривичног законодавства и као озбиљна кодификација која се заснива на модерним, али провереним решењима¹⁸. Да ли је тако и у домену кривичноправне заштите од насиља у породици? Пођимо од саме инкриминације насиља у породици из чл. 194:

(1) Ко применом насиља, претињом да ће најасији на живој или шело, дрским или безобзирним понашањем угрожава својојсиво, телесни интее-тријетей или душевно сјање члана своје породице,

казниће се новчаном казном или зајвором до једне године.

(2) Ако је при извршењу дела из сјава 1. овој члана коришћено оружје, ојасно орује или друго средсиво погодно да шело шешко повреди или здравље шешко наруши, учинилац ће се казнији зајвором од три месеца до три године.

(3) Ако је услед дела из сјава 1. и 2. овој члана насилујила шешка телесна повреда или шешко нарушавање здравља или су учињена према малолетном лицу, учинилац ће се казнији зајвором од једне до осам година.

(4) Ако је услед дела из сј. 1, 2. и 3. овој члана насилујила смрт члана породице, учинилац ће се казнији зајвором од три до дванаест година

(5) Ко прекрши мере заштитне од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона, казниће се новчаном казном или зајвором до шест месеци.¹⁹

Први коментар на ново решење односи се на уочену истоветност са инкриминацијом из Кривичног законика Републике Српске и закључак да се о промени ове инкриминације није много размишљало, јер је просто преузето туђе, већ постојеће решење (које датира од 2002. године), а никаквог објашњења за то нема. Тако се у Образложењу Предлога КЗ чак ни не помиње да је »дошло до мањих измена приликом прецизирања диспозиције«²⁰, што је иначе бар споменуто у вези са другим делима из исте групе (против брака и по-

¹⁸ Стојановић, З., »Правно-филозофске концепције у Предлогу кривичног законика Србије и Кривичном законик Црне Горе«, у: Радовановић, Д. (ур.), *Казнено законодавство: пројресивна или рејресивна решења*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2005, стр.25.

¹⁹ »Кривични законик«, *Службени гласник РС*, бр.85/2005.

²⁰ Влада Републике Србије, *Предлој Кривичној законика са образложењем*, 2005, 4912004.131/33, стр. 8.

родице, глава XIX). Како се насиље у породици уопште не помиње у Образложењу, да се наслутити да су промене инкриминације извршене без посебног удубљивања у проблем, већ више ради стварања утиска да се нешто и на овом пољу мења и усавршава.

Измене су дотакле само основни (и најпроблематичнији) облик инкриминације, као и прописане казне за све облике дела. Нови, посебан облик дела предвиђен у ст. 5. последица је појаве нових породичноправних решења, о чему ће бити речи касније. Радња кривичног дела је одређена последично, али више не алтернативно као »повређивање или угрожавање«, већ је сада релевантно само *ујрожавање*, од кога се штити не само телесни или душевни интегритет пасивног субјекта, већ и његово *сјокојсјиво*. Такође, до угрожавања може доћи и *дрским или безобзирним јонашањем*, а употребу силе као начин извршења радње заменило је *насиље*.

У дотадашњој инкриминацији (чл. 118а КЗС) су у основном облику сублимиране инкриминације обичне лаке телесне повреде и угрожавања сигурности. Да ли сада нова инкриминација искључује обично лако телесно повређивање из чл. 122. ст. 1 КЗС с обзиром на то да је искључила радњу »повређивања«? Позитиван одговор на ово питање не би одговарао смислу инкриминације насиља у породици и остваривању заштите. Нелогично је да члан породице коме је насиљем угрожено спокојство буде у бољој позицији од онога који је лако телесно повређен и у смислу да у првом случају гоњење врши јавни тужилац, а у другом сам пасивни субјект као приватни тужилац са свим потешкоћама које тај статус носи.

Увођењем *сјокојсјива* као битног обележја ова инкриминација је (више формално) добила на ширини, али је отворила и проблем тумачења овог термина и његовог разграничења од »душевног стања«. Спокојство се одређује као безбедност, безбрижност, хладнокрвност и мир²¹, а претпоставља се да се под душевним стањем заправо мислило на »душевни мир«²², што се у крајњој линији своди на исто, те у том контексту не може бити речи о битној промени. *Ујојребу силе* као начин извршења радње заменило је *насиље*. На терену кривичног права под насиљем се подразумева употреба силе или озбиљне претње у циљу повреде или угрожавања правно заштићеног добра која се врши противправно²³. Како инкриминација и даље садржи претњу да ће се напаст на живот или тело (сада потпуно непотребно пошто и иначе улази у појам насиља), под насиљем би се, поред употребе силе имали сматрати дру-

²¹ Лалевић, С. М., *Синоними и сродне речи срјскохрвајској језика*, Нолит, Београд, 2004, стр. 744.

²² Лазаревић, Љ., *Коментјар Кривичној законика*, Савремена администрација, Београд, 2006, стр. 550.

²³ Лазаревић, Љ., »Деликти насиља – кривичноправни аспект«, у: Радовановић, Д., *Деликти насиља*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002., стр. 13.

ги облици претње којим се угрожавају заштићена добра, а не представљају квалификовану претњу (претњу нападом на живот или тело).

Новину у инкриминацији насиља у породици представља *дрско и безобзирно понашање* као начин извршења радње. Овај елемент се може тумачити према критеријумима који се користе код кривичног дела насилничког понашања из чл. 344 КЗС. То су сва она понашања која су у грубој супротности са општеприхваћеним правилима понашања, а могу се испољити како према људима (нпр. грубе вербалне непристојности), тако и према стварима (уништавање, оштећење ствари)²⁴. Наведени елемент као нов у инкриминацији насиља у породици несумњиво води проширењу заштите од насиља у породици укључујући у његов кривичноправни појам и акте који нису употреба силе или претње да ће се напасти на живот или тело. Ипак, пошто се ради о актима са недовољно прецизном садржином тумачење ће морати да финализује суд, при чему се упозорава на опасност од проширења инкриминације.²⁵

За радњу извршења овог кривичног дела од значаја је и одредба чл. 112 КЗС која решава питање радњи извршења са трајним глаголом уопште предвиђајући да је »дело учињено, ако је радња извршена једном или више пута« (чл. 112 ст. 30). Да ли ова одредба носи право решење за досадашњу проблематичну праксу у утврђивању радње извршења? Да ли ће заиста јавни тужилац кренути у поступак за једну обичну лаку телесну повреду или ће одрицати испуњење услова за постојање угрожености спокојства у том случају? И да ли уопште један изоловани акт насиља у породици који нема везе са оним што се иначе сматра његовом суштином – злоупотребом моћи и контроле у односу²⁶ треба да представља ово кривично дело? Превагу има мишљење да је неопходно утврдити постојање једног континуираног стања у коме се налази члан породице (стању неспокојства), а које може бити узроковано и једним актом: нпр. коришћењем грубог насиља или квалификоване претње²⁷. О проблемима са тумачењем »континуитета« у судској пракси говори и једна судска одлука чији се доносилац определио за тумачење да је довољно и једнократно предузимање радње насиља: »за постојање кривичног дела насиља у породици довољно је да је само једанпут повређен или угрожен телесни интегритет члана породице и не тражи се да се таква радња понавља. Не може се прихватити образложење првостепеног суда да је за постојање тог дела неоп-

²⁴ Симић, И., Перовић, М., Кривични закон Републике Србије: практична примена, Службени гласник, Београд, 2002, стр. 256. Лазаревић, Љ., *Кривично право, Посебни део*, Савремена администрација, Београд, 1995, стр. 274.

²⁵ Стојановић, З., Перић, О., *Кривично право, Посебни део*, Службени гласник, Београд, 2002, стр. 320.

²⁶ Queensland Police Academy, *Domestic Violence: Competency Acquisition Program CP 012*, Brisbane, 1993, str. 12-13.

²⁷ Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2006.

ходна радња која траје и која се понавља» (решење Окружног суда у Београду Кж 218/05 од 28.2.2005).²⁸ У овом случају је било по среди тешко телесно повређивање члана породице (супруге), а питање је да ли би случај имао исти епилог да се кривична пријава односила на обичну лаку телесну повреду. С тим у вези, не сме се занемарити оно о чему многа истраживања говоре, а то је да се жртве за помоћ обично обраћају не после првог шамара, већ када насиље узме маха и када се осећај угрожености и неспокојства устали²⁹. Дакле, не треба олако схватити ни једну обичну лаку телесну повреду учињену члану породице, те унапред одбацити постојање елемента угрожености. Врло је могуће да се иза једне лаке телесне повреде крију и друге форме насиља које су мање видљиве, али не значи да су недоказиве и да у крајњем резултату не могу подржати оптужбу за насиље у породици и заустављање његовог круга на овим, условно речено лакшим облицима.

Одредбе члана 112. КЗС дају свој допринос и постављању ослонаца у одређивању чланова породице за потребе кривичноправне заштите, али непримерно и невешто. У чл. 112 ст. 28. стоји да се чланом породице сматрају »и бивши супружници и њихова деца, као и родитељи бивших супружника«. Међутим, непознато је која су то све лица испред »и«. Или се подразумева да су у питању само супружници, њихова деца и родитељи супружника? И да ли су супружници лица која су у браку или се у тај круг могу пробити и ванбрачни супружници? Интересантно је да Законик само на овом месту користи термин супружници, док се у другим кривичноправним одредбама (које говоре о лицима која се налазе у блиском односу) помињу брачни другови и лица са којима се живи у трајној ванбрачној заједници (чл. 222, чл. 331-333 КЗС). Породични закон, пак, када говори о супружницима мисли искључиво на брачне, али су од значаја (превасходног) за решење нашег проблема и одредбе које изједначавају брачну са ванбрачном заједницом и по којима ванбрачни партнери имају прва и дужности супружника (чл. 4).

Да се запитамо шта је са усвојоцима и усвојеницима, које Кривични законик изричито помиње у истим оним одредбама у којима говори о брачним друговима и лицима која живе у трајној ванбрачној заједници, а не сврстава их међу чланове породице? Подразумевају ли се с обзиром на то да се, по породичноправним решењима, њихов однос изједначаје са односом родитеља и деце (чл. 4 ПЗ)? Овде би одговор морао бити позитиван, као што би то, уосталом, морао бити и у случају ванбрачних партнера (који по одредбама новог Породичног закона могу и да усвајају децу, што несумњиво говори у

²⁸ Симић, И., Трешњев, А., *Збирка судских одлука из кривичноправне мајерије*, Службени гласник, Београд, 2005, стр. 100.

²⁹ Лукић, М., Јовановић, С., *Друго је породица*, стр. 86-87, Константиновић-Вилић, С., Петрушић, Н., *Кривично дело насиља у породици...*, стр. 135-137.

прилог тумачењу ванбрачних партнера као супружника, односно чланова породице и у смислу кривичноправне заштите од насиља у породици).

Да бацимо, ипак, поглед и у коментару Кривичног законика. Оба консултована коментара супружнике своду на брачне, с тим што се, по једном, под знак питања стављају и као такви, ако не живе у заједничком домаћинству³⁰, док се другим сродницима (осим деце и родитеља супружника који, разуме се, живе у заједничком домаћинству) не даје »породична легитимација«. Други је либералнији, јер дозвољава могућност да се у породични круг укључе и други сродници уколико живе у истом породичном домаћинству, док се у вези са лицима које КЗ признаје као чланове породице не инсистира на животу у истом породичном домаћинству.³¹

Једно је сигурно, са рестриктивним тумачењем чланова породице остаје мо на терену брачне породице и занемарујемо друштвену ралност и социолошка истраживања која говоре о промењеној породичној стварности и потискивању »стандардног« облика породице – нуклеарне или брачне³². А пре ће бити да је проблем зачело већ поменуто неспретно преузимање решења из туђег закона. Одредба чл. 112. КЗС је истоветна са одредбом чл. 198. ст. 6 КЗ Републике Српске, с тим што је Породични закон Републике Српске дефинисао породицу као животну заједницу родитеља, деце и других сродника³³, док у нашем породичном законодавству таквог одређења нема. У сваком случају, са овако нејасним и нестабилним одређењем чланова породице и њиховим тумачењем, без заштите би могли остати ванбрачни партнери и чланови шире породице, а проблем прави и питање постојања заједнице живота на којој се мање или више у тумачењима инсистира.

Хрватски Казнени закон је дао прецизније тумачење чланова породице (брачни и ванбрачни друг, бивши брачни и ванбрачни друг, сродник по крви у правој линији, усвојилац и усвојеник, рођак у побочној линији до трећег степена закључно и сродник по тазбини до другог степена закључно, а живе у заједничком домаћинству – чл. 89 КЗХ)³⁴. Реч је заправо о преуређеној процесној одредби коју познаје и наш Законик о кривичном поступку, а која наводи лица која су ослобођена дужности сведочења због одређене (партнерске, сродничке) релације са окривљеним³⁵. У хрватској одредби која може послужити као добар узор за нашег законодавца (или праксу) само су још наведени бивши брачни, односно

³⁰ Лазаревић, Љ., *Коментар Кривичног законика*, Савремена администрација, Београд, 2006, стр. 550.

³¹ Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 475.

³² Милић, А., *Социологија породице*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 31.

³³ »Породични закон Републике Српске«, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 54/2002.

³⁴ »Закон о измјенама и допунама Казненог закона«, *Народне новине*, бр. 129/2000.

³⁵ »Законик о кривичном поступку«, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/2001, 68/2002, *Службени гласник РС*, бр. 58/2004, 85/2005.

ванбрачни другови и околност да живе у у заједничком домаћинству. Међутим, околност да одређена лица живе у заједничком домаћинству, иако корисна смерница, не би требало да буде од пресудног значаја код утврђивања припадности породици, посебно ако се ради о ближим релацијама (сродничким или партнерским). Истраживања показују да насиље не престаје са престанком заједнице живота, већ се често и интензивира³⁶ (а у вези је најчешће са ранијим испољавањем насиља у односу, те се просто ради о његовом продужењу у новим околностима које не подразумевају живот у у заједници). Није тешко замислити ситуацију када жртва насиља у породици управо у жељи да измакне насиљу, прекида заједницу, али не успева (што се често и дешава) да се од насиља заштити.

Ипак, радује да се у судској пракси у новије време могу поздравити одлуке које садрже ставове који се супротстављају ригидним схватањима:

– Под чланом породице се сматра и ванбрачна супруга. (Пресуда Окружног суда у Београду, Кж 34/03 и пресуда Петог општинског суда К 979/02).³⁷

– Угрожавање телесног и душевног интегритета може бити извршено и према супрузи са којом је учинилац у разводу и са којом не живи у истом стану, тако што јој је упућивао претње путем телефона, пратио је на улици и физички нападао. (Пресуда Окружног суда у Београду Кж 44/04 од 15.1.2004. и пресуда Првог општинског суда К1133/03 од 7.11.2003.)³⁸

Поред измена у диспозицији дошло је и до промена у казним распонима прописаним за насиље у породици. Ове промене се крећу у правцу смањивања казни у односу на важеће, али их не треба тумачити као умањивање значаја или друштвене опасности дела или »привилеговање« насилника у породици, јер су нови казни оквири усклађени са казнама прописаним за инкриминације које иначе улазе у законски опис овог кривичног дела, с тим што су за поједине облике насиља у породици прописане казне и даље оштрије³⁹. Уосталом, тешке казне нису гарант ефикасности криминалне политике⁴⁰, тако да ове измене и не завређују посебну пажњу.

³⁶ Када је у питању насиље над партнером, 44,5% жртава је трпело насиље, иако је заједница живота престала. Лукић, М., Јовановић, С., *Друго је породица*, стр. 51; У оквиру узорка београдских партнерских хомицида (у периоду 1983-1995.) убиства бившег брачног партнера била су искључиво мушка специјалност. Симеуновић-Патић, Б., »Убиства хетеросексуалних партнера: криминолошке и виктимолошке карактеристике«, *Темида*, бр. 3, 2002, стр. 7.

³⁷ Симић, И., Трешњев, А., *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, Службени гласник, Београд, 2004, стр. 100.

³⁸ Симић, И., Трешњев, А., *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, Службени гласник, Београд, 2005, стр. 100.

³⁹ За обичну тешку телесну повреду из чл. 121, КЗС прописана је казна од шест месеци до пет година, док би за исту повреду у оквиру породице могла бити изречена казна у распону од једне до осам година.

⁴⁰ Лазаревић, Љ., »Кривично законодавство као основа за конституисање политике сузбијања криминалитета«, у: Радовановић, Д. (ур.), *Стратегија државног реаговања проиш из криминала*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2003, стр. 223.

У вези са насиљем у породици јесте и нови облик тешког убиства: убиство члана породице који је претходно злостављан (чл. 114 КЗС) што се несумњиво може означити као напредак у остваривању заштите (генерално превентивне) од леталних последица насиља у породици и покушај да се узлазна путања насиља у породици заустави пре најтрагичнијег исхода, а ако не да се учинилац примереније санкционише. Како су у овом случају најчешће жртве жене,⁴¹ ово решење је и корак напред у остваривању заштите од насиља над женама уопште. По ранијим решењима околност да је убиству претходило злостављање би евентуално имала статус отежавајуће околности, а овако јесте квалификаторна околност чије утврђење носи тежу казну. И код ове инкриминације, која је суштински везана за инкриминацију насиља у породици, стоје као спорна сва она питања која су споменута у вези са насиљем у породици. Пре свега, ко је члан породице? Сматра се да круг лица која могу бити у позицији пасивног субјекта треба одредити тако појам члана породице не обухвати само претке и потомке, већ и лице које живи у трајнијој ванбрачној заједници, усвојеноца, усвојеника, храњеника, пасторка, очуха или маћеху, па и издржаване даље сроднике, али и несродна лица која учинилац издржава или им омогућава живот у заједничком домаћинству.⁴² Дакле, шири круг лица, што се свакако може, односно мора применити и на тумачње код инкриминације насиља у породици. Што се тиче злостављања, нема сумње да радње које законодавац наводи у чл. 194. КЗС могу бити третиране као злостављање, те уколико је дошло и до умишљајног лишавања живота у вези са злостављањем, односно у току злостављања, у континуитету са злостављањем или бар непосредно после злостављања – постојаће ово кривично дело⁴³.

Пажњу, међутим, завређује оно што је законодавац пропустио да инкорпорира у концепт заштите од насиља у породици, а што је и разумљиво с обзиром на већ констатовано непостојање посебне посвећености овом проблему. Реч је о мерама које су својевремено предлагане у оквиру Модела правне заштите од насиља у породици Виктимолошког друштва Србије које је било међу иницијаторима првих законских промена у овој области, а чију кривичноправну егзистенцију поздрављају и представници органа кривичног гоњења и суда.⁴⁴ То су: забрана контактирања насилника и жртве и посебан третман/саветовање за насилнике⁴⁵ који би се могли појавити као обавезе код из-

⁴¹ Симеуновић-Патић, Б., оп. цит., стр. 3-13.

⁴² Ђорђевић, Ђ., "Нови облици тешких убиства у Предлогу Кривичног законика", *Правни живот*, бр. 9, 2005, стр. 151.

⁴³ *Ibidem*

⁴⁴ Лукић, М., Јовановић, С., *Друго је породица*, стр. 111.

⁴⁵ Има простора за упућивање насилника на третман у случају када се изриче условна осуда са заштитним надзором применом одредбе чл. 73. ст.1. т. 9 КЗС која предвиђа обавезу посећивања одређених професионалних и других саветовалишта и установа и поступање по њиховим упутствима. Наравно,

рицања условне осуде и/или као мере безбедности,⁴⁶а који би требало да допринесу ефикаснијој заштити жртава. На том пољу је хрватски кривичноправни концепт заштите од насиља у породици показао боље резултате предвидевши »судјеловање у поступку психосоцијалне терапије у специјализираним установама ради отклањања насилничког понашања« као посебне обавезе уз условну осуду са заштитним надзором, док је у кривичнопроцесним оквири-ма своје место нашла посебна *мера ојреза* – забрана приближавања одређеној особи и забрана успостављања или одржавања везе са одређеном особом.⁴⁷

На крају излагања о основама кривичноправне заштите од насиља у породици ваљало би поменути да ни решења која постоје у КЗ Републике Српске, а на која се наш законодавац угледао, немају задовољавајућу примену у пракси, што се тумачи неадекватним поступањем органа кривичног гоњења, оптерећеношћу предрасудама према овом облику насиља, али и несавршеном и непотпуном кривичноправном регулативом⁴⁸.

С обзиром на то да нова решења не предвиђају битне измене које би иницирале промену односа институција које треба да их примењују, већ су и сама половишна и нескладна, наставак старе праксе коју карактерише неуједначено и дискреционо поступање у случајевима насиља у породици може се претпоставити. Овакав закључак указује на неопходност ревидирања полазних основа у креирању концепта заштите од насиља у породици, тачније на неопходност креирања самог концепта чији би један интегрисани сегмент била јасно формулисана и добро уређена кривичноправна заштита. За почетак би добро дошло и повећано (искрено) интересовање и занимање за проблем насиља у породици оних институција које имају моћ да утичу на уједначавање поступања у примени инкриминације и отклањању недоумица које непрецизне законске одредбе комбиноване са предрасудама и недовољним познавањем материје генеришу.

ОДНОС КРИВИЧНОПРАВНЕ И ПОРОДИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Када се говори о новим решењима на терену кривичног права неопходно је поменути и најновије промене у домену породичног права као матичне гране права када су у питању породица и односи у њој. Нова породичноправна решења су у примени од 1. јула 2005. године и доносе важне новине у об-

pod uslovom da zaista oživi primena uslovne osude za zaštitnim nadzorm uopšte, a potom i da se pokrenu pomenuta saveovališta i ustanove u željenom pravcu.

⁴⁶ Viktimološko društvo Srbije, »Model pravne zaštite od nasilja u porodici«, u: Nikolić-Ristanović, V.(ur.), *Porodično nasilje u Srbiji*, str. 134.

⁴⁷ Sučević, R., »Zakonska regulativa obiteljskog nasilja u Hrvatskoj«, *Temida*, br. 2, 2003, str. 62.

⁴⁸ Marković, I., »Primjena odredbe o nasilju u porodici u Republici Srpskoj«, *Temida*, br. 2, 2003, str. 56-59.

ласт заштите од насиља у породици. Оне се образлажу потребом да се одговори на насиље у породици чије су »последнице тешке телесне и душевне патње углавном жена и деца и што су нека од тих дела посебно трауматизирајућа за жртву«⁴⁹. Међу основним одредбама Закона своје место је нашла и одредба која садржи експлицитну забрану насиља у породици, као и прокламовање права на заштиту од насиља у породици (чл. 10 ПЗ)⁵⁰. По први пут и породично право шаље јасну поруку да је насиље у породици недопустиво придруживши се кривичноправној поруци, што је од значаја за интензивирање заштите од насиља у породици на генерално-превентивном нивоу.

Закон у чл. 197. дефинише насиље у породици као угрожавање телесног интегритета, душевног здравља или спокојства другог члана породице што је у основи и дефиниција Кривичног законика. Даље, Закон прецизира која су то све понашања не затварајући листу могућих насилних аката, те је она далеко дужа него кривичноправна⁵¹. Ово је и разумљиво с обзиром на то да је реч о другачијој врсти заштите (грађанскоправној) и то у материји која се искључиво бави породицом и њеном заштитом.

Оно што је посебно занимљиво са становишта односа кривичне и породичноправне заштите јесте круг лица која се одредбама Породичног закона штите од насиља у породици, односно која се имају сматрати члановима породице. То су: супружници или бивши супружници, деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство, лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству, ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери, лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству (чл. 197 ст. 3 ПЗ).

Питање је да ли би и кривичноправном заштитом требало обухватити овако широк круг лица - чланова породице, односно да ли су пред органе кривичног гоњења и суда постављени обавезни критеријуми у досадашњем проблематичном идентификовању чланова породице? Одговор би био негативан с обзиром на то да и сам Породични закон говори о насиљу у породици и одређењу његових актера уз ограду да се то чини »у смислу овог закона« и

⁴⁹ Vlada Republike Srbije, *Predlog porodičnog zakona*, 05 broj: 011-8152/2004 od 9. decembra 2004, str. 103

⁵⁰ »Породични закон«, *Službeni glasnik RS*, br. 18/2005.

⁵¹ Nasiljem se smatra naročito: nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede, izazivanje straha pretnjom ubistva ili nanošenja telesne povrede članu porodice ili njemu bliskom licu, prisiljavanje na seksualni odnos, navođenje na seksualni odnos ili seksualni odnos sa licem koje nije navršilo 14 godina ili nemoćnim licem, ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima, vređanje kao i svako drugo drsko, bezobzirno i zlonamerno ponašanje.

за потребе грађанскоправне заштите од насиља у породици. Са друге стране недопуштена је досадашња пракса у одређивању чланова породице, а нова решења Кривичног законика су половична и такође не одговарају правом смислу инкриминације насиља у породици. Од заштите не смеју бити изузети ванбрачни партнери или бивши партнери, као и лица која су чланови шире породице, а између којих постоји заједница живота. Као најприкладније решење се чини модификовање већ помињане одредбе из чл. 98 ЗКП. Додатни критеријум, уз чињеницу сродничке или партнерске релације требало би да буде и заједница живота, актуелна или некадашња при чему то не би морало нужно значити живот на истом простору.

Важна тачка додире две димензије правне заштите од насиља у породици јесте и овлашћење јавног тужиоца да поднесе тужбу за одређивање или пројужење мере заштите од насиља у породици (поред члана породице према коме је насиље извршено и органа старатељства). Како је Закон тек годину дана у примени немогуће је дати праву оцену ангажовања јавног тужилаштва у овом смислу⁵². Међутим, ако се има у виду досадашња оцена поступања тужилаштва у оквирима кривичноправне заштите од насиља у породици, тешко да би се могло очекивати нарочито ангажовање на грађанскоправном нивоу заштите. Пре би се овакав ангажман могао од стране тужилаштва сматрати непотребним теретом и овлашћењем које неће често бити коришћено. Ово и из разлога што органи кривичног гоњења и суда и иначе нерадо прихватају своју улогу у сузбијању насиља у породици пребацујући одговорност на друге – саме жртве или службе социјалног старања⁵³.

Тешко је очекивати да ће јавно тужилаштво подносити тужбу и тражити неку од мера заштите од насиља у породици уместо саме жртве или органа старатељства. Мере које се одређују представљају привремену забрану или ограничавање одржавања личних односа насилника и жртве (чл. 198 ст. 2 ПЗ)⁵⁴, што се у кривичном поступку остварује одређивањем притвора, те једино уколико нема основа за притвор, а јавни тужилац је изузетно заинтересован за дистанцирање насилника од члана породице могло би се и замислити његово ангажовање у том смислу. Мада је вероватније да ће у таквој ситуацији савесни и добронамерни тужилац обавестити надлежни орган старатељства о проблему, уз очекивање да ће се он ангажовати на тражењу мера заш-

⁵² На seminarima Autonomnog ženskog centra organizovanim za tužilaštva i sudove iz Beograda, održavanim u toku 2006. godine, nisu se čuli glasovi tužilaca koji se u ovom smislu angažuju.

⁵³ Lukić, M., Jovanović, S., *Drugo je porodica*, str. 75-107.

⁵⁴ Mere zaštita od nasilja u porodici su: izdavanje naloga za iseljenje iz porodičnog stana ili kuće bez obzira na pravo svojine odnosno zakupa nepokretnosti, izdavanje naloga za useljenje u porodični stan ili kuću pod istim uslovima, zabrana približavnja članu porodice na određenoj udaljenosti, zabrana pristupa u prostor oko mesta stanovanja ili mesta rada člana porodice, zabrana daljeg uznemiravanja člana porodice.

тите од насиља. Када се све узме у обзир, чини се да ће овакво овлашћење јавног тужиоца пре остати на нивоу формалног.

Следеће важно питање у односу два концепта заштите односи се на потребу кривичноправног санкционисања непоштовања мера заштите од насиља у породици. На ефикасност и обезбеђење поштовања мера које изриче суд у парничном поступку сигурно да има утицаја и кривичноправно санкционисање њиховог непоштовања, те предочавању насилнику шта га чека ако се не придржава изречене мере. У том смислу је добро што је у кривичноправним оквирима предвиђен нови облик кривичног дела насиља у породици који се састоји у чиме је остварена спона између два постојећа нивоа заштите од насиља у породици.

И породичноправни концепт са решењима на чију се примену у стручним круговима гледа са неверицом (нарочито на меру иселења насилника из властитог стана) и његов недовољно усклађен однос са кривичноправним концептом говоре у прилог потреби да се сачини јединствена стратегија у супротстављању насиљу у породици, а не да се ово важно питање решава сегментирано и сепаратно. Као узор би могла послужити Хрватска која је 2004. године донела Националну стратегију заштите од насиља у обитељи,⁵⁵ а коју је базирала на детаљно спроведеној анализи постојећег стања. Једна од мера за остваривање циљева јесте анализа и евалуација постојећих решења којима се остварује заштита од насиља у породици⁵⁶ и њихово усклађивање са међународним стандардима, што би у нашим условима било од изузетног значаја. Мере које завређују посебну пажњу јесу и програми едукације и специјализације за професионалце који се позивају у заштиту, као и борба против предрасуда везаних за овај облик насиља у јавности уопште, чиме се код нас превасходно или бар највидљивије баве невладине организације.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Разматрани нормативни концепти који нуде заштиту од насиља у породици несумњиво представљају показатеље позитивне промене односа државе према овом облику насиља. Насиље у породици је измештено из сфере приватних проблема у јавни простор и држава се залаже за његово решавање и то на два нивоа: кривичноправном и породичноправном. Али, да ли то чини на прави начин, односно да ли поменути концепти представљају адекватан одговор на насиље у породици и пружају ефикасну заштиту? На ово питање тешко је позитивно одговорити, јер је већ на први поглед јасно да је реч о

⁵⁵ Vlada Republike Hrvatske, *Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji*, www.vlada.hr

⁵⁶ Treba pomenuti da Hrvatska ima i poseban »Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji« (Narodne novine, br.116/03)

два паралелно постављена система између којих није успостављена јасна веза, већ сваки у својим оквирима нуди заштиту од насиља у породици и сваки понаособ трпи одређене приговоре.

Први се у пракси опробао кривичноправни концепт показавши слабости и недостатке сопствених нормативних решења, али и сву озбиљност проблема коме се супротставља. Његова правно-техничка несавршеност и делотворност укорењених друштвених ставова и предрасуда који у крајњој линији одричу посебан значај овом облику насиља омогућавају дискреционо поступање и примену старих образаца у одговору органа кривичног гоњења и суда на насиље у породици. Ни решења која би требало да замене важећа не само да не представљају значајан корак напред, већ јасно показују да се проблему насиља у породици не посвећује нарочита пажња.

За разлику од кривичноправног, породичноправни концепт заштите је веома амбициозно постављен, али се још није у доброј мери опробао у пракси. Ипак, у стручним круговима се изражава неверица и сумња у могућност његове доследне применљивости због неприлагођености друштвеним приликама. И у оваквим ставовима назире се моћ уврежених ставова према насиљу у породици као нерешивом проблему, али и оправдана бојазан од неприменљивости решења која нису у складу са друштвеном стварношћу.

Мане и једног и другог концепта могу се потражити у сукобу »традиционалног« одрицања значаја и опасности насиљу у породици и (још увек недовољно друштвено уочене) потребе да се на њега адекватно одговори. Како је реч о комплексном проблему, јасно је и да сам одговор на њега мора бити комплексан и добро промишљен, а начин на који се за њим трага у нашим условима сигурно не задовољава тај критеријум. У трагању за овим одговором почело се са краја (одсликаног у кривичном праву као последњем средству заштите), па и то са озбиљним замеркама, а нови кораци на том путу показују да нисмо близу целовитом, усклађеном систему заштите. А управо такав систем препоручују и Уједињене нације у свом разматрању различитих стратегија за супротстављање насиљу у породици истичући неопходност изградње вишедимензионалног приступа у коме би кривична реакција била усклађена са оном на пољу образовања, здравствене заштите и социјалног старања уз координисано деловање државних служби и грађана.

Без целовите стратегије посвећене управо овом проблему, са акцентом на превенцији и сламању постојећих предрасуда, а у оквиру које би своје право место добиле и породичноправна и кривичноправна заштита, међусобно усклађене, тешко да ће се *ад хоц* изменама појединих закона доћи до ефикасног решења.

ЛИТЕРАТУРА

- Деаринг, А., »Аустријски закон о заштити од насиља у породици«, у: *Темида*, бр. 3, 2002.
- Бордјевић, Ђ., »Нови облици тешких убистава у Предлогу Кривичног законика«, *Правни животић*, бр. 9, 2005.
- Јовановић, С., Лукић, М., »Кривична дела насиља у породици«, у: Радовановић, Д.(ур.) *Деликти насиља: кривичноправни и криминолошки аспекти*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002.
- Јовановић, С., Лукић, М., »Стратешке промене кривичног законодавства у области насиља: родни аспект«, у: Радовановић, Д. (ур.), *Сиграијеија државној реајовања йројив криминала*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2003.
- Константиновић-Вилић, С., Петрушић, Н., *Кривично дело насиља у йородици: йравна йракса у Републици Србији*, Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију, Ниш, 2004.
- Лалевеић, С. М., *Синоними и сродне речи срјскохрвајској језика*, Нолит, Београд, 2004.
- Лазаревић, Љ., *Кривично йраво, Посебни део*, Савремена администрација, Београд, 1995.
- Лазаревић, Љ., »Деликти насиља – кривичноправни аспект«, у: Радовановић, Д.(ур.) *Деликти насиља: кривичноправни и криминолошки аспекти*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002.
- Лазаревић, Љ., »Кривично законодавство као основа за конституисање политике сузбијања криминалитета«, у: Радовановић, Д. (ур.) *Сиграијеија државној реајовања йројив криминала*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2003.
- Лазаревић, Љ., *Коментар Кривичној законика*, Савремена администрација, Београд, 2006.
- Лукић, М., Јовановић, С., *Друјо је йородица: насиље у йородици – насиље у йрисусију власи*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2001.
- Марковић, И., »Примјена одредбе о насиљу у породици у Републици Српској«, *Темида*, бр. 2, 2003.
- Милић, А., *Социолојија йородице*, Чигоја штампа, Београд, 2001.
- Николић – Ристановић, В., *Од жрјиве до зајворенице: насиље у йородици и криминалијеиј жена*, Виктимолошко друштво Србије, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2000.
- Николић – Ристановић, В.(ур.) *Породично насиље у Србији*, Виктимолошко друштво Србије, Прометеј, Београд, 2002.
- Queensland Police Academy, *Domestic Violence: Community Awareness Program CIP 012*, Брисбане, 1993
- Симеуновић-Патић, Б., »Убиства хетеросексуалних партнера: криминолошке и виктимолошке карактеристике«, *Темида*, бр. 3, 2002.

Симић, И., Перовић, М., *Кривични закон Републике Србије: практична примена*, Службени гласник, Београд, 2002.

Симић, И., Трешњев, А., *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, Службени гласник, Београд, 2004.

Симић, И., Трешњев, А., *Збирка судских одлука из кривичноправне материје*, Службени гласник, Београд, 2005.

Стојановић, З., Перић, О., *Кривично право, Посебни део*, Службени гласник, Београд, 2002.

Стојановић, З., »Правно-филозофске концепције у Предлогу кривичног законика Србије и Кривичном законнику Црне Горе«, у: Радовановић, Д.(ур.) *Казнено законодавство: пројективна или рејесивна решења*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2005.

Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2006.

Сучевић, Р., »Законска регулатива обитељског насиља у Хрватској«, у: *Темид*, бр. 2, 2003.

Унијетед Натионс Центре фор Социал Девелопмент анд Хуманитариан Афајрс, *Ситрајтејнес фор Конфронтинг Доместиц Виоленце*, New York, 1993.

Влада Републике Србије: *Предлог Кривичног законика* са образложењем, 4912004.131/33, 2005.

Влада Републике Србије, *Предлог породичног закона*, 05 број: 011-8152/2004 од 9. децембра 2004

Влада Републике Хрватске, *Национална стратегија заштите од насиља у обитељи*, www.вллада.хр

ЗАКОНИ:

»Кривични закон Републике Србије«, *Службени гласник СРС*, бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90 и *Службени гласник РС*, бр. 16/90, 49/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002, 39/2003.

»Кривични законик«, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005.

»Породични закон«, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005.

»Породични закон Републике Српске«, *Службени гласник РС*, бр. 54/2002.

»Закон о изменама и допунама КЗ РС«, *Службени гласник РС*, бр. 10/2002

»Закон о измјенама и допунама Казненог закона«, *Народне новине*, бр. 129/2000.

»Закон о заштити од насиља у обитељи«, *Народне новине*, бр. 116/2003.

»Законик о кривичном поступку«, *Службени лист СРЈ*, бр. 70/2001, 68/2002, *Службени гласник РС*, бр. 58/2004, 85/2005.

CRIMINAL LAW PROTECTION AGAINST FAMILY VIOLENCE:
NEW PROVISIONS

Sladana Jovanović, M.A.
Faculty of Law, Union University, Belgrade

Summary: In this paper the author analyzes the current legal concept of protection against family violence. As the specific legal concept of protection against family violence has been conceived within the criminal law framework, the paper focuses on the criminal law provisions. Since 2002, Serbian Criminal Act has recognized a new offence: family violence (Article 118a), an incrimination that encompasses well known incriminations of various violent acts, now situated within a family framework. It was undoubtedly a great change in the state response to family violence, but soon the flaws of the normative concept emerged in the field of its implementation. Different answers have been given from the professionals (social workers, police officers, public prosecutors, judges) on the questions which are essential for the unanimous response to the problem: Who is the family member? Could it be a wife that is not the member of the household, or ex-spouse who lives in the same house with an abuser, and what about extra-marital cohabitation? How many violent acts should be treated as a family violence: one or more? The prejudices on the side of professionals regarding family violence are also perceived as a source of the problems mentioned, as well as one of the obstacles in creation of the adequate protective mechanism. Has the new Criminal Code solved the problems? No, in spite of some changes it brought to family violence legal provisions. Unfortunately, the changes are not a result of legislator's contemplation and efforts to make some improvements; they are just taken over from Penal Code of Republika Srpska, uncritically and superficially.

Specific mechanism that entered family law in 2005 shows much more ambition and enthusiasm of its creators. We could say: maybe too much. Family law concept is, undoubtedly, a modern one, similar to those from comparative law, but some of the protective measures (especially the one that demands the abuser expelled from his/her house) have been widely criticized. Also, there is a wide gap between the criminal and family law provisions regarding interpretation of the term »a family member«. In the family law it is much wider (a family member is a girlfriend/ boyfriend, or a sexual partner), and not clearly related with the criminal law level, so the criminal law enforcement still does not have clear guidelines and still interprets »a family member« in its own, pretty confusing manner. This family law model has been conceived with best intentions and great efforts, but without

having in mind the social reality in Serbia and possibilities of the institutions that should be engaged in the implementation process.

In spite of changing at the level of legislation, the process of implementation of the actual provisions has been changing slowly, partially because of the shortages of the legal concepts themselves, but also because of the attitudes and prejudices towards family violence deeply rooted into society, as patriarchal as ours. The existing legal concepts have been created separately, the relation between them is vague and unclear, and thus the need for one comprehensive strategy at the national level is obvious. That strategy should be based on researches, models from comparative law taken over critically and they should follow the UN recommendations on multidisciplinary approach emphasizing preventive measures and combating prejudices.